

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rvperti Ab-||batis Tvitiensis, Svmmi Disertissi=||miq[ue]
Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII.
prophetas mino-||res, Commentariorum Libri XXXII**

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

Rvperti Abbatis Tvitiensis In Zachariam Prophetam Liber Secvndvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71859](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71859)

RVPERTI ABBATIS
 TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM
 COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

2. Pet. 7.
 Prophecia, sicut
 cerna ardens,
 & lucens.

Abemus (inquit Apostolus Petrus) firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis, attendentes tanquam lucernam lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus uestris. Dulce est auditu, dulcius experimento, quod propheticus sermo lucerna ardens & lucens sit, quam utique spiritus sanctus Christo suo parauit. Vnde uideri possit ille in hac nocte per

Iohan. 8.
 1. Corin. 13.
 Prouer. 13.

speculum in aenigmate, donec illucescat ille dies, in quo uidendus est facie ad faciem aeterna uisione. Haec intentio nostra sit ut in lumine huius lucernae, non ad horam, sed ad aeternam eiusdem Christi gloriam exultare uelimus, cuius exultationis hoc initium est, ut prophetica testimonia meditantibus, ex parte sciamus, & nos quoque ex parte prophetemus, donec ueniat quod perfectum est, & quod ex parte est euacuetur. Cum hac simplicitate oculi, nunc utique progressi, lucidum persequamur ordinem huius prophetiae, reuera lucentis lucernae, cuius in lumine corde & ore dignum sit exultare omni animae, quam Christi claritate non ficta diligit charitate, & spes nostra haec sit, quam sapientia promittit, quae de fructu oris sui homo satiabitur bonis. Magnae & pulcherrimae uisionis pars aliquanta decursa est, uidelicet ab eo quod ait: uidi per noctem, & ecce uir ascendens super equum rufum, usque ad id: Sileat omnis caro a facie domini, quae conuulsa surrexerit de habitaculo sancto suo, in qua uidelicet parte illud considerandum est, quae frustrata sunt pugnantia contra deum regna mundi, & illis praetermissis, nascete Christo uenit regnum dei.

CAP. III.

Post haec sequitur. Et ostendit mihi Jesum sacerdotem magnum, stantem coram angelo domini, & Satan stabat a dextris eius, ut aduersaretur ei. Et dixit dominus ad Satan: Increpet dominus in te Satan, & increpet dominus in te qui elegisti Hierusalem. Nunquid non iste torrens est erutus de igne? Et Jesus erat indutus uestibus sordidis, & stabat ante faciem angeli. Qui respondit, & ait ad eos qui stabant coram se, dicens: Auferte uestimenta sordida ab eo, & dixit ad eum: Ecce abstuli a te iniquitatem tuam, & indui te mutatorijs, & dixit: Domine cidarum mundam super caput eius. Et posuerunt cidarum mundam super caput eius, & induerunt eum uestibus. Et angelus domini stabat, & contestabatur angelus domini Jesum, dicens: Hec dicit dominus exercituum, Si in uis meis ambulaueris, & custodiama meam custodieris, tu quoque iudicabis domum meam, & custodies atria mea, & dabo tibi de his ambulantes, qui nunc his assistunt, audi Jesu sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia uiri portendentes sunt, Ecce enim ego adduco seruum meum orientem, quia ecce lapis quem dedi coram Jesu, super lapidem unum septem oculi sunt. Ecce ego celabo sculpturam eius, ait dominus exercituum, & auferam iniquitatem terrae illius in die una. In die illa, dicit dominus exercituum, uocabit uir amicum suum, subter ueniam & subter ficum. In praecedentibus dicendo: post gloriam misit me ad gentes, & ecce ueniam & habitabo in medio tui &c. Dominicae incarnationis significatur mysterium, in praesentibus tentationum & passionis eius subtrahit sacramentum, in sequentibus uero resurrectionis eius triumphale gaudium, ubi post haec propheta mox dicitur est. Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, &c. Et ostendit mihi (inquit) Jesum sacerdotem magnum. Hebraei (inquit beatus Hieronimus) Jesum sacerdotem magnum filium Iosedech intelligi uolunt, qui cum Zorobabel populo profuit, cuius aduersarius a dextris stabat, & non a sinistris, quia uera erat accusatio, eo quod & ipse cum ceteris alienigenam accepisset uxorem, quod in Esdra & Malachia, qui hunc prophetam sequitur plenissime scriptum est. Nostri autem (ait) ita differunt sacerdotem esse magnum, ad quem dicitur, Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, quod quoniam per se uideri non potest, a domino propheta ostenditur, stantem coram angelo domini, quem uolunt magni consilij esse angelum, non quod alter & alter sit, ut duas personas recipiamus in filio, sed quod unus atque idem, & quasi homo sordidatus ostenditur, & quasi angelus mediator dei & hominum apparere dicatur, iuxta hunc sensum, hoc (ait) uideatur esse difficile, quod Iesu ab angelo dicitur: si ambulauerit in uis domini, & eius praeccepta seruauerit.

Visio de passione Christi.
 1. Esdrae. 10.
 Malach. 2.
 Psal. 109.
 Esa. 9.

uerit, ipse quoque iudicet domum eius & custodiat atria illius, & det ei dominus ambulantes de his qui assistant ei. ¶ Nos uero postremi non ab re miramur, si inter doctos scrupulosa unquam fuit concertatio, pro re huiusmodi, cum uisio sit noctis, quia sic incepit. Vidi per noctem, &c. In uisionibus namque non ipsa persona siue substantia cuiuscumque, sed similitudo siue imago personae uel substantiae solet apparere, siue hominis siue alterius cuiuslibet rei, praeter spirituales substantias, ut sunt angeli. Itaque sicut in hac ipsa uisione quatuor cornua, & sicut in uisione Danielis quatuor bestiae, non ipsa quatuor regna, sed quatuor regnae quaedam imagines fuere, ita hic Iesus, neque substantia domini nostri Iesu Christi, qui secundum hominem nondum existebat, neque ille Iesus filius Iosedech illius temporis pontifex erat, qui cum homo esset & corpus, quomodo in uisu noctis apparere poterat? Imago erat hominis, quae uidebatur, quaedam similitudo dicitur sufficiens ministerio prophético, ad significanda illa quae de domino nostro Iesu Christo iam tunc significari tempus uel ratio postulabat. Quae si quaeratur quis, cur in ea similitudine potius quam in alia significari hic placuerit: scire debet, quia cum sanctos fere sanctos & probos antiquorum temporum uiros, qui uenturo regno dei proprio labore aliquid contulerant, spiritus sanctus eiusdem regni dei mysterijs sic honorauit, ut aliquam qualicumque, singuli proferrent similitudinem regis, regni dei domini nostri Iesu Christi. Hinc est quod in illis hominibus sanctis, tanta conquisita & inuenta sunt a sanctis doctoribus gesta uel dicta in typum eiusdem domini, qualium de praecipuis fuere Isaac, Ioseph, & Dauid, & Salomon, quae diu in sapientia uigilauit. Isti duo, Zoroabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedech, multum in hac parte omni mundo profuerunt siue contulerunt, quia uidelicet in reuersione de Babylonia principes extiterunt, templumque fundauerunt & perfecerunt, loco uel genti recuperandae studentes, unde salus ueniret, quia salus ex Iudaeis est. Honorauit igitur eos spiritus sanctus, ut in nominibus uel figuris eorum, uenturi Christi mysteria significaretur, pro eo quod eius aduentu uel regno labor et opus eorum famulabatur. ¶ His autem praemissis, nunc praesentia uisionis dicta uel acta ordine persequamur. **L. Et ostendit mihi Iesum sacerdotem magni stantem coram angelo domini, et Satan stabat a dextris eius, ut aduersaretur ei.** ¶ Quid illud significauerit, in eadem uisione innuitur his uerbis: Audi Iesus sacerdos magne, tu & amici tui qui habitant coram te, quia uiri portendentes sunt. Ecce enim ego adduco seruum meum orientem &c. Itaque Iesus ille, quem uel cuius speciem siue imaginem uidebat in nocte, stantem coram angelo domini, portentum fuit serui domini, serui (in qua) illius nomine orientis, qui cum in forma dei esset, propter nos semetipsum exinanauit, formam serui accipiens, unde & recte dicitur seruus domini, quia propter nos seruiuit, & obediens fuit usque ad mortem, mortem autem crucis. In illa forma serui stare habebat sacerdos magnus coram angelo domini. Minuisti enim (ait) eum paulo minus ab angelis. Minoritatem illam haec dicitio pulchre innuit, stantem coram angelo domini, pulchrius autem & uenerabilius illud in euangelio: quod cum factus in agonia prolixius oraret & sudaret sudorem sanguineum, apparuit illi angelus de caelo confortans eum, maior utique minoris, utpote nunquam moriturus continuo moriturus. Quod in illo uisu Satan stabat a dextris Iesu ut aduersaretur ei, hoc est, quod talis iste seruus de seipso dixit: Venit enim princeps mundi huius, subauditur, querens in me suum aliquid. Stabat ut aduersaretur, nec tamen dictum est, quod aduersatus sit ei, uel aduersari potuerit, quia uidelicet sic futurus erat, ut ad ipsum quidem ueniret princeps mundi, sed in me (inquit) non habet quicquam. Stabat, non a sinistris, sed a dextris, quia uidelicet sic futurus erat, ut in isto nihil finitum, sed totum dextrum, id est, nihil malum, sed totum esset bonum. Itaque stabat a dextris, quia nulla erant sinistra, uidelicet hoc intendens, ut de dextris faceret sinistra, ut peruerteret quae dixerat quae fecerat bona, sicut narrat Euangelica ueritatis eius scriptura. Accusabatur enim tantumquam malefactor cum esse benefactor. Sic olim idem Satan, stabat a dextris Iob, ut peruerteret eius bona, cum diceret: nunquid frustra Iob timet deum? &c. ¶ **L. Erudit dominus ad Satan: increpet dominus in te Satan, et increpet dominus in te qui elegit Hierusalem.** ¶ Cur non dixit, uade Satana, siue desine aduersari Satan? Videlicet, quia multum profuturus erat sic aduersando Satana, non solum ut exemplum patientiae esset nobis, ad quod informamur, dicente Iacobo Apосто: patientiam Iob audistis, & finem domini uidistis, uerum etiam ut mundum redimeret illa patientia saluatoris, illa passio redemptoris. Igitur increpet, ait dominus, in te Satan, id est, alius, istas quidem, sed non usque ad plenam uoluntatem tuam. Nimirum & illud erat increpare, quod

In uisione, non substantia, sed imago rei apparet.

Danie. 7.

Antiqui praesentes sancti Christi in aliquo praesente figurabant.

Iohan. 4.

Christus dicitur seruus domini.

Philip. 2.

Psal. 8.

Luce. 22.

Satan a dextris Iesu. Iohan. 14.

Matth. 27. Iob. 1.

Iaco. 5. Increpare Satanam.

quod dixit pro beato Iob: ecce in manu tua est, ueruntamē animā illi serua. Similit̄ pro isto dictū sit ab omnipotentia: caro in manu aduersariorū sit, quos tu inflammas, ueruntamē animā illius in inferno non detineas, caro in sepulchro corruptionē non uideat, hoc dixit dominus, increpet dñs, & increpet dominus, sicq; ab una persona, duæ personæ dñi ad increpandū inuitantur, quia uidelicet uictoriā dominicæ passionis, quæ magna est increpatio diabolī, trinitas operata est unus deus. Pater nāq; calicem illū filio dedit, & filius per spm̄ sanctū (ait Apostolus) semetipsum obtulit. ¶ **¶** Nunquid non iste torris est erutus de igne: & Iesus erat indutus uestibus sordidis. ¶ Et secundū hāc illius uisionis similitudinē dñs Iesus torris erutus de igne fuit, siue qā in mūdo hoc magno utiq; camino & grandi officina peccati peccatū euasit, peccatū nō fecit, neq; ex cōceptione cōtraxit, siue qā cū descendisset ad infernū, impossibile fuit illū ab eo teneri, & indutus erat qdē uestimētis sordidis, ueruntamē nō suis, sed alienis. Nam dñs posuit in eo iniquitatē omniū nostrū, & Esaias, transfigurans in se (inquā) æstimationē impiorū, & nos (inquit) reputauimus eū quasi leprosum, & percussum à deo, & humiliatū. Itaq; fuerit quidē Iesus ille homo tēporis illius sordidatus peccatis suis, quoniā uxorem alienā, uel sicut Malachias ait, filiā duxerat dei alieni: Christi autē Iesus, qui in illa nocte per imaginē significabatur illius Iesu, nō suis, sed alienis peccatis, indutus erat uestibus sordidis. ¶ **¶** Et stabat ante faciem angelī, qui respondit & ait ad eos, qui stabant coram se dicens: Auferte uestimenta sordida ab eo. ¶ Hoc dixit angelus dñi auctoritate uel imperio loquētis in se dñi, licet nō interposuerit, qd postmodū interposuit idē angelus dñi, hęc dicit dñs exercituū, si in uis meis ambulaueritis, &c. ¶ Qui portō erant qui stabāt ante faciem angelī, imō ante faciem dñi, in angelo siue per angelū loquentis: Nō enim qualescunq; erāt uel sunt, sed reuera magni, quorū officij est, a uerre uerū stimēta sordida, auferre iniquitates & peccata. Inferius in hac uisione duæ oliuæ (inquit) suæ per candelabrū, una à dextris lampadis, & una à sinistris eius, & dixit: Quid sunt duæ oliuæ istæ? & rursus: Quid sunt duæ spicæ oliuarū, quæ sunt iuxta duo rostra aurea? Ita secundo interrogatus angelus, isti sunt (ait) duo filij olei, qui assistūt dominatori uniuerse terre. Eodem duos filios olei intelligimus hic stare corā angelo loquēte uel agente in persona domini, & de istis, quā sint, oportuniū in illo loco pro posse dicēdum est, hoc tantū in præsentia dixim, qd uestimenta sordida, quæ nostrę iniquitates erant, ablata sunt à dño Iesu in passione sua per spm̄ sanctū, qui est remissio peccatorū & diuersarū distributor gratiarum. ¶ **¶** Vnde & protinus dixit ad eū. ¶ **¶** Ecce abstuli à te iniquitatem tuam, & indui te mita torris. ¶ Iniquitatē tuā cū dixit, simul attendere conuenit, quod postmodū uelut exponens, quid ista significēt cū dixisset: Ecce ego adducam seruū meū oriētem, & cætera, ita concludit, & auferam iniquitatē terræ illius in die una. Ergo abstuli à te iniquitatē tuā, id est, iniquitatem terræ tuæ, iniquitatē ecclesiæ tuæ, peccata omnium credentiū in te, & indui te, id est, eosdē tuos mutatoris, quia uidelicet ab iniquitatibus emundati, diuersis ornabuntur charisimatū donis, & quod multū ad dei gloriā spectat, ubi abundauit iniquitas, superabundauit gratia. ¶ **¶** Er dicit: Ponite cidarim mundam super caput eius, & posuerunt eum cidarim mundam super caput eius, & induerunt eum uestibus. ¶ Hoc est quod nūc uis demus (ut ait Apostolus) dominū Iesum Christū propter passionē mortis gloriæ & honore coronatū. Cidarim, id est, pileus siue mitra pontificalis, cui superponebatur lamina in fronte pontificis, habēs scriptū tetragrammaton ineffabile nomen domini, coronā significat gloriæ & honoris in capite domini nostri Iesu Christi, qui factus est obediens usq; ad mortem crucis, propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomē, quod est super omne nomen, Et uestes de quibus ait: & induerunt eū uestibus, dona illa sunt, de quibus iam dictum est, quæ dantur ecclesiæ eius, q̄ est corpus eius. Vnde (sicut iuxta aliā translationē legimus) ascendēs in altū, captiuā duxit captiuitatē, dedit dona hominibus, ita nihilominus ueraciter psallimus: accepisti dona in hominibus, quia uidelicet propter unitatē personæ capitis & corporis, ipsius & ecclesiæ, ipse accepit in nobis dona quæcunq; accipimus, cū ipse det ut uere deus. Quæ haftenus in uisione ostensa sunt, propter quid ostēsa sint sequētib; uerbis ipse angelus aliquantisper declarabit his ad ipsum Iesum pmissis. ¶ **¶** Hęc dicit dñs exercituū: Si in uis meis ambulaueris, & custodiā meā custodieris, tu quoq; iudicabis domū meam,

Heb. 9. Christus, torris de igne.

A. 2.

Esa. 53.

Malach. 2.

Infra. 4.

Abstuli a te iniquitatē tuā.

Roma. 8.

Heb. 2. Cidarim.

Philip. 2.

Psal. 67.

meam, & custodies atria mea, & dabo tibi de his ambulantes, qui nunc hic assistunt.]
 Hæc enim ad illud hominem Iesum esse dicta, recte intelligimus abique ulla significatiōis uel mysterij clausura, quod ex eo uel maxime constat, quod promissio, si in uis meis ambulaueris, ita personam uel causam illius hominis determinat, tu quoque iudicabis domum meam, & custodies atria mea. Cū enim dicit tu quoque, satis innuit ea quae promissa sunt, & quae sequuntur de alio dicta, propter alium esse facta uel ostensa. Et recte tali homini sub conditione siue conditionali modo locutionis, dicendo: si in uis meis ambulaueris, promittitur iudicare domum domini, sicut iam dictum est, ducendo alienigenam contra preceptum legis domini, sacerdos, cuius laborum est custodire scientiam, cuius ex ore legem requirunt, eo quod sit angelus domini exercituum. Et cū dicit tu quoque iudicabis domum meam, subintelligendum est aliter et feliciter, siue meliori fine quam Heli, qui de sella cecidit, & cadendo dignitate iudicarij perdidit honoris. Et illius quidem principatus temporalis, & custodia transitoria designatur, dicendo: & dabo tibi de his ambulantes, qui nunc hic assistunt. Illius autem, de quo, uel propter quem precedentia dicta, & sequentia dicenda sunt, Principatus æternus, & custodia sempiterna est, principatus & custodia præteritorum, & presentium atque futurorum, quæ & designat, ita subiungens. Audi Iesu sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia uiri portendentes sunt. Ecce enim ego adducam seruum meum orientem.] Ac si dicat: Cū acceperis narrationem uisionis eius propheta narra te, Iesu sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quorum imagines uidentur in nocte, & audit quæ dicuntur in te: audi & cognosce, quia uiri portendentes sunt, id est, quia uisio quæ uidet circa te & amicos tuos, portentum est futurorum, quæ sine dubio magna erunt. Ecce enim ego adducam seruum meum orientem, & illius adductionem portendis, tu in hac uisione ostensus, & amici tui tecum. Sicut amici tui in hac uisione coram te habitantes, uisus sunt, ita coram illo quæ adducam orientem seruum meum, multi facti ex inimicis amici habitabunt, quibus ipse dicitur in ipso articulo, quo Satan stabat à dextris eius, sicut hic portenditur. Iam non dicam uos seruos, sed amicos meos: & maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis, uos amici mei estis. Hic inde oriens dicitur, quia lux uera est quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: & inde seruus, quia semetipsum exinanuit, formam serui accipiens. Cū hæc diceret, uidebatur quoque lapis coram Iesu: Super lapidem unum septem oculi sunt. Ecce ego dabo sculpturam eius, dicit dominus exercituum, & auferam iniquitatem terræ illius in die una:] Lapidem esse dominum Iesum Christum, lapidem summum angulare electum in fundamento fundatum, et per septem oculos, quos super hunc unum lapidem sunt, septem esse spiritus dei, qui super eum requieuerunt, ferè nullum aut esse debet in cognitu. Non enim huic ad mensuram dedit deus spiritum, & in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Hic lapis ab hominibus reprobatus est, à deo autem electus & honorificatus est. Quomodo ab hominibus reprobatus est? Eiectus extra portam in ligno suspensus est, ut maledictum legis existeret, quia lex dicit, maledictus à deo est qui pedit in ligno. Hæc erat edificatio in die una. Sed ecce ego, inquit, delabo sculpturam eius, & auferam iniquitatem terræ illius in die una. Et est sensus. Iste lapis clavis crucis & lancea militis faciam uulnerari, & in illius passione auferam iniquitatem terræ in die una, de qua scriptum est: Hæc est dies quæ fecit dominus, exultemus & letemur in ea.] In die illa uocabit uir amicum suum subter uineam & subter ficum.] A tempore enim dominicæ passionis coepit annunciari euangelium, quod est uocari subter uineam, & spiritualiter lex intelligi, quod est uocari subter ficum, spiritu sancto reuelante, quod lex et propheta Christi euangelio perhibeant testimonium.] Et reuersus est angelus qui loquebatur in me, & suscitauit me quasi uirum, qui suscitatur de somno suo. Et dixit ad me: Quid tu uides? Et dixi: Uidi, & ecce candelabrum aureum rotum, & lampas eius super caput ipsius, & septem lucerne eius super illud, & septem infusoria lucernis, quæ erant super caput illius, & duo oliuæ super illud, una à dextris lapidis, & una à sinistris eius, & respondi, aio ad angelum qui loquebatur in me, dicens: Quid sunt hæc dñe mi? Et respondit angelus qui loquebatur in me, & dixit ad me: Nihil re scis quod sunt hæc? & dixi: Nihil dñe mi. Et respondit & ait ad me dicens: Hoc est uerbum domini ad Zorobabel dicens: Nihil in exercitu nec in robore, sed in spiritu meo dicit dominus exercituum.] Sicut in precedentibus humilitate passionis, in qua minoratus fuit paulo minus ab angelis, ita ipsentiam gloriam

1. Etdre. 10.
Malach. 2.

1. Reg. 4.

Iohan. 1.
Seruus meus
oriens.
Philip. 2.

Chrūs lapis,
super quē scz
prem oculi
Esa. 11.
Colloff. 2.
Actu. 4
1. Pet. 2.
Heb. 12.
Deut. 21.

Psal. 117.

CAP. III.

Ioh. 7.
Chrs, candelas
brū aureum.

gloriā intelligimus resurrexiōis eiusdē dñi nři Iesu Chři, in q̄ gl̄ia & honore coronatus est, & cōstitutus sup opera manuū patris, clarificatus claritate apud deū, quā habuit prius q̄ mū dus esset apud ip̄m. Quid em̄ est candelabrū aureū totū, & lampas eius sup caput ipsius, nisi Chrs ipse, decus & lumen oim̄ angeloz & hoim̄, lāpade suā diuinitatis, q̄ ex uirtute sue re surrexiōis mūdo innotuit, illuminās q̄ in tenebris sunt uel fuerūt: Vñ notādū pariter & admi randū, q̄ post q̄ uisus est Iesus uestibus sordidis indutus, eisq; ablatis. Ecce (in q̄ dñs) abscy li iniquitatē tuā, & itez de eodē: & auferā iniquitatē terræ illius in die una: reuersus dicitur angelus esse & suscitasse propheta q̄ uirū, q̄ suscitaf de somno. Sic em̄ futuz erat, & sic fa ctū est, q̄ post q̄ ablata est iniquitas terræ dñi Iesu, q̄ est ecclesia eius, in die una, in die despi sionis eius, in die lātitix cordis eius, qñ lancea militis patefacto latere eius, exiuit sanguis & aqua, ut iā ultra nō essent sordida uestimēta eius, q̄ sordes erāt iniquitates oim̄ nostrū (ut su pra diximus) ipse triduo dormiuit in sepulchro, & tertia die suscitatus est de somno suo. Vñ de signāter propheta dixit: suscitauit me q̄ uirū, q̄ suscitatus est de somno suo, p̄ hoc inuens in se p̄ figuratū, q̄ uir ille dñs Iesus suscitandus esset de mortis suæ somno. Sed & reuer sio angeli quā dicit, & reuersus est angelus q̄ loquebat in me, designat eū ad tēpus recessisse uerz in signū illius recessiōis quā declamabat uir ille, dū diceret: Deus meus deus meus ut qd dereliquisti me. Igitur, uidi (in q̄) & ecce cādelabrū aureū totū, & nos uidemus dñm Ie sum glorificatū, & mūdū gloria resurrexiōis eius illuminatū. Et ante passiōē illius caput il lius dilecti. i. diuinitas eius aurū erat optimū, sed corpus eius, cū passibile & mortale ēet, nō dū erat aurū: Ergo candelabrū nondū erat aurū totū, q̄ corpus pro cōditiōe mortali erat subobscurū, & minus q̄ nūc est gloriosum. ¶ Lampas eius sup caput ipsius, & septē lucernę eius sup illud, requiescens sup ip̄m, est spūs sanctus, ex q̄ resurrexit ipse, magis in eo manife stus, q̄ uidelicet spūs, q̄ unus est, lāpas una dñs, & q̄ septiformis est, q̄ septē eius dona sunt septē lucernę dicunt. Lucernę & infusoria. i. uascula in q̄bus oleū est, qd infunditur in lu cernas, eadē significāt, septē dona spūs, hac sola differētia, q̄ id qd efficitur ab efficiēte distat, Sicut em̄ singula infusoria, singulas alūt lucernas, ita singuli spūs propria quædā efficit ot pera, de q̄bus hi q̄ spm̄ sanctū acceperūt sua mētura clari fiunt, ut uideāt hoies, & bono exē plo ædificati glorificent deū. ¶ Duæ oliuę: oliuę sup candelabrū una à dextris lāpatis, & una à sinistris qd sunt: Deniq; & propheta hoc et cætera inquisiuit, et r̄idi (in q̄) & aio ad an gelū, q̄ loquebat in me dicens: Quid sunt hæc dñe mi? Qui cū respondisset & dixisset: Nō quid nescis qd sunt hæc, et ille dixisset: Nō dñe mi, et inter hæc paratus ad audiendū, sine du bio redderet attentior ad intelligēdū, tandē hoc est, ait: uerbū dñi ad Zorobabel dicens: Nō in exercitu nec in robore, sed in spū meo dicit dñs exercituū. Et hoc responso potuit quidē, quāuis breue responsum fuisse, potuit (in q̄) intelligere, qm̄ propheticā ad intelligendū gra tiā habebat, qd esset candelabrū, qd lāpas eius sup caput ipsius, qd septē lucernę: septēq; in fusoria lucernis, q̄ erant sup caput ipsius. Verūtamen nōdū intellexit qd essent duæ oliuę, una à dextris lāpatis, et una à sinistris ipsius. Et quid sibi uult responsum hm̄ oim̄ in exerci citu nec in robore, sed in spū meo dicit dñs: Iam quidē diximus candelabrū aureū dñm Ie sum esse propter passiōē mortis, gloria resurrexiōis glorificatū, septēq; lucernas sup illud cū totidem infusorijs, eum qui extunc datus est sanctū septiformem spm̄, q̄ nimiram eate nus mō, scz in remissionē peccatorū nō dabatur. Vnde est illud: Nōdū em̄ erat spūs datus, q̄ Iesus nondū erat glorificatus. ¶ Sed qd sibi uult taliter ad Zorobabel dictū: Nō in exerci citu nec in robore, sed in spū meo: Breue dictū, magnæ rei suggerit intellectū. Senlus enim hic est. Ante q̄, iuxta p̄sentē uisionem, ueniat dñs habitare in medio tui d̄ filia Sion, cū p̄ passiōe deleatur iniquitas terræ illius in die una, sicut significatū est p̄ hoc qd auferri iusta sunt ab Iesu uestimenta sordida, quiq; gloria resurrexiōis et ascensionis glorificatus, sanctū se ptiformē det spm̄, sicut significat p̄ candelabrū aureum tot lucernę: ante q̄ ueniat (in q̄) dñs, probe et laudabil; fecerint quicūq; habētes zelū eius, cū exercitu, et cum robore ascen derunt uel ascensuri sunt, ex aduerso stare pro domo eius, ut fecerūt iudices Israhel, ut fecit fidelis David, ut facturi sunt Machabæi. At ubi uenerit idē dñs et clarificatus fuerit ubi di xerit oibus, qd uni dicitur: est: cōuerte gladiū in locū suū, iā nō in exercitu, nec in robore, subauditur, certabitis pro me, nec em̄ erit necesse dicit dñs. Ante q̄ ego uenire, agerem exerci citū

Cant. 3.
Iohan. 7.
Elai. 53

Psal. 21.
Matth. 27

Quid lampas
una & lucernę
nā septē?

Ioh. 7.
Non i exerci
tu nec in rob.
sed i spū meo

Mat. 26

citu & in robore, tale fuit, quale defendere arborem ne succidatur, de qua fructus speratur ui-
 ta aeterna. Agebat enim diabolus per impios homines, quatenus gens illa non esset, de qua
 promissum fuerat patribus quod ego eram accepturus. Natus sum, & idcirco non iam in ex-
 ercitu nec in robore: sed in spiritu meo quia iam non contra homines: sed tantummodo con-
 tra diabolum certamen necessarium est, qui quoniam spiritus est, non in exercitu nec in ro-
 bore: sed in spiritu meo debellandus & superandus est. ¶ Idcirco sub nomine Zorobabel re-
 cte ipsum dominum intelligimus, sicut in Aggaeo plenius de eo dictum est. Nam illo tem-
 pore in aedificando, exercitu & robore utebantur. Denique media pars iuuenum (ait Neemias)
 faciebat opus & media parata erat ad bellum, & lanceae & scuta, & arcus, & loricae, & principes
 post eos in omni domo iuda aedificantium in muro, & portantium onera, & imponentium,
 una manu sua faciebat opus: & altera tenebat gladium. Aedificantium enim unusquisque gla-
 dio accinctus erat renes, & aedificabant, & clangebant buccina iuxta me. Haec de muris ciui-
 tatis dicta sunt. Templum quoque illud manufactum non sine aliquo robore hominum reaedifica-
 tum est, cum regium esset positum huiusmodi decretum. Omnis homo qui hanc mutauerit iusti-
 onem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur & configatur in eo: domus autem eius publi-
 cetur. ¶ Illud unum omnino sine exercitu & sine robore in spiritu domini factum est, quod prin-
 ceptus huius mundi, foras est missus, in quem protinus ita dicitur. **L. Quis tu mons magnus**
coram Zorobabel in planum? Mons quippe magnus monti domini contrarius, mons im-
 portuosus, mons naufragosus diabolus est, qui in hoc mundo principabatur, de quo ipse do-
 minus: Venit enim princeps mundi huius. s. ut mihi aduersetur, secundum quod significatum
 est supra ubi Satan stabat, a dextris Iesu ut aduersaretur ei. Hoc est quod nunc dicitur: Quis
 tu coram Zorobabel, & dicendo quis tu, omnino nescitur: quia totus reprobus est. Quodque
 ita subiungitur in planum, potest ita intelligi: ut subaudiatur sternere, & a tua superbia deiice-
 re: nisi quod ille nunquam eo modo in planum descendit, aut descensurus est. Ergo inde potius
 redarguitur, quod contra planum, id est, contra humilitatem domini nostri, quem intelligi-
 mus per Zorobabel (ut iam dictum est) steterit mons magnus & frustra: quia in hoc plano, i.
 in hoc miti & humili corde est spiritus sanctus, cui resistere non potest spiritus malignus. Sequitur.
L. Et educet lapidem primum & exequabit gratiam gratiae eius. Quis nisi spiritus
 meus de quo dixeram ego dominus, non in exercitu nec in robore: sed in spiritu meo. Quis inquam
 nisi spiritus meus educet lapidem primum, i. mediatorem dei & hominum Iesum Christum
 lapidem utique angularem & honorificatum, & exequabit gratiam gratiae eius. Educet enim, i.
 crescere faciet, ut iuxta propheticum: quod Daniel exposuit regi, somnium: fiat mons ma-
 gnus, & impleat uniuersum orbem terrarum. Gratiam quoque exequabit gratiae eius: ita uideli-
 cet ut non sit solus, sed sit primogenitus in multis fratribus. Nam haec est gratia quam secun-
 dum hominem accepit dominus Iesus, quod uocatur & est dei filius. Quid enim habet quod non acce-
 pit: etiam in unigenito nostra natura? Ergo gratiam (inquit) exequabit spiritus sanctus gratiae eius?
 i. multos faciet fratres, & cohaeredes eius, hinc est illud: Videte qualem gratiam donauit nobis de-
 us, ut filii dei nominemur & simus. Veruntamen licet in hoc gratia, quam dedit nobis deus,
 exaequata sit gratiae eius, non tamen omnimodo aequales sumus aut erimus: quia uidelicet il-
 le solus natura filius: nos autem omnes adoptione filii dei nominamur & sumus. Magna quidem di-
 stantia est: sed quid dum modo filii & cohaeredes unici & unigeniti sumus? **L. Et factum est**
verbum domini ad me dicens: Adhuc Zorobabel fundauerunt domum istam, &
manus Zorobabel perficient eam, & scietis quia dominus exercituum misit me ad
vos. Quis enim desperit dies paruos? & letabuntur & uidebunt lapidem stanneum
in manu Zorobabel. Septem isti oculi domini qui discurrunt in uniuersam terram. ¶
 Nondum de toto ornatu candelabri responderat angelus interroganti, imò & postmodum
 interrogauit, sicut post haec sequitur. Quid sunt duae oliuae istae ad dexteram candelabri, &
 sinistra eius atque secundo. Quid sunt duae spicae oliuae, quae sunt iuxta duo rostra aurea. Ergo
 et hoc quod nunc interseritur, & factum est uerbum domini, ad rationes eiusdem pertinet candelabri:
 maxime quia lapidem stanneum uidebunt, ut in manu Zorobabel, statimque subiungit: Septem
 isti oculi domini, qui discurrunt in uniuersam terram. Denique & haec & illud quod praemissum est,
 educet lapidem primum, & exequabit gratiam gratiae eius, prohibet nos & increpat, ne istud
 n medium

Aggaei. 1. & 2.
Neemi. 4.

1. Efd. 6

Qualis mons
diabolus
Iohan. 14

Dani. 2.
Gratia Christi
Romañ. 8
1. Corinth. 4.

1. Iohan. 3

1. Iohan. 3
1. Iohan. 3

medium: manus Zorobabel fundauerunt domū istam, & manus eius perficient eam, eo tan-
 tummodo sensu accipiamus, quo pueris illius tps blanditur, quiq; hmōi est. Domū istā manu
 factā, quā in metu & cū retardatōe aedificare ccepistis, impeditibus aduersarijs in breui cō-
 pletā uidebitis, ita ut ex ipsa uelocitate opis scire debeatis, qd dñs exercitū miserit me ad uos.
 Scire (inquā) debebitis, p hoc. Quis em̄ despexit dies paruos: qd est dicere, Cui nō mirū ui-
 sum est, aliqñ grāde opus fieri intra dies paruos siue paucos: Sunt aut̄ pauci dies, ab anno se-
 cundo Darj regis, à uicesima & quarta undecimi mēsis eiusdē anni, qua uidelicet die ego lo-
 quor uobis in uerbo dñi, usq; ad tertiū diem mēsis Adar, huius anni. s. qui sextus est Darj re-
 gis. Nimiq; pauci dies ad tñ opus, uidelicet tñ quatuor anni computant, & tam paucis die-
 bus opus illud completū fuisse scriptura Esdræ testat. Cum em̄ dixisset: Seniores aut̄ Iudæo-
 rum aedificabāt & p̄sperabant iuxta pphetiā Aggæi pphetae, & Zachariæ filij Addo, ita
 subiunxit: Et cōpleuerunt domū dei istā usq; ad diem tertiū mensis Adar, q̄ est annus sextus
 Darj regis. Bene ergo cum dixisset: Et scietis quia dñs exercitū misit me ad uos, dignā sta-
 tim rōnem cum acri interrogatōe subiunxit, dicendo: Quis em̄ despexit dies paruos. i. qui
 tantā uelocitatē tanti operis nō accipiat pro testimonio siue experimento, quod dñs miserit
 me ad uos? ¶ Ad quid aut̄ illā dieꝝ paucitatē scire nobis ualet, nisi ad illud qd supra pueritē
 sensum est, & senes delectare debet, quia paruos dies, nec plures q̄ cōis creandi hominis natura
 postulabat, in formando tēplo dñici corpis nō manufacto transisse manifestū est: Deniq; &
 illa domus quatuor annis aedificata est, & istud propriū dei templū nouē mensibus a conce-
 ptione decursis, nascendo in hanc locē educū est. Non tñ huic contrariū est, illud quod in
 Euangelio, Iudæi contra dñm dicūt: quadraginta & sex annis aedificatū est templū hoc, quia
 uidelicet illi rācore ex inuidiā s̄uētēs: quia dixerat: soluite templū hoc, & ego in triduo exo-
 citabo illud, nō solū tempus quo templū aedificatū est, sed impedimentoꝝ quoꝝ & dilatōis
 annos cōputauerunt, qbus opus, ne fieret ab edicto Cyri regis, usq; ad scdm Darj annum,
 impeditū & dilatū est. Et ut magis amplectamur quod dixit: Et scietis, quia dñs exercitū mi-
 sit me ad uos: quis em̄ despexit dies paruos? sciendū quia nō plures q̄ totidem. i. nouem ge-
 nerationes transituræ erāt inter Zorobabel, cuius tempore pphetauit iste, & Ioseph uirum
 Mariæ. Zorobabel q̄ppe genuit Abiud. Abiud genuit Eliachim, Eliachim genuit Azor,
 Azor genuit Sadoch, Sadoch Achim, Achim Eliud, Eliud Eleazar, Eleazar Mathā, Ma-
 thā Iacob: & post hūc illa nō manufacta domus dñi fundata ē in utero, & ex utero uirginis
 habentis, sed non cognoscentis, uirum Ioseph. Quis despexit aut̄ despiciere debuit dies tam
 paruos, uerbi gratia, ut diceret, in tpa longa fiet istud. Tunc utiq; qui fideles erunt, qui redem-
 ptionem Iſrahel expectabunt, scientes experimento, quod dñs exercitū miserit me, & hęc
 reuera locutus fuerit per me, lætabunt (ait) & uidebunt lapidem stanneū, in manu Zoroba-
 bel. i. Christū natum de stirpe Zorobabel. Quare autē dixit lapidem stanneū, & non potuit
 aureū lapidē siue Chrysolitū, aut ut supra iam dixit, candelabrū aureū? Ad hęc, hoc sciendū
 quia gloria humanitatis Christi usq; ad passionem mortis lōge minor existit quā esse cepit
 ex uirtute resurrectōis. Erat qdem etiam ante passionē habitās in illo om̄is plenitudo diuinitō
 tatis manebatq; & quiescebat super eum spūs septiformis. Vnde & ita super lapidē stanne-
 um, septē oculos domini, sicut su p candelabrū aureū, septē lucernas se uidisse dixit, sed quā-
 ro pretiosius stāno aurū, quāto lapidē stāneo candelabrū aureū, tāto gloriosior est post resur-
 rectionem q̄ fuit ante passionem humanitatis eiusdem mediatoris Dei, & hoim. Sequitur.
 Et respondi, & dixi ad eum: Quid sunt duę oliuę istę ad dexteram candelabri, & si-
 nistram eius? Et respondi secundo, & dixi ad eum: Quid sunt duę spicę oliuarum,
 quę sunt iuxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro? & ait ad me dicēs:
 Nunquid nescitis, quid sunt hęc? & dixi: Non domine mi, & dixi: Isti sunt duo filij
 olei, qui assistunt d̄ ominatori vniuersę terrę. Valde attēta & studiosa percunctatio uice
 breuem responsionē accepit, quæ & si prophetæ intelligibilis fuit, utpote iam intelligente
 donū habenti, nihilominus clausum illius tps hominibus sensum cōtinuit, q̄ si nihil respon-
 sum fuisset ei. Sed & hodieq; sensus eiusdē responsionis multis dubius & incertus est, ita ut
 aliq̄ duas oliuas Moſen & Heliā significare uelint, aliq̄ legē & euangeliū in dextera, lex in sinis-
 tra sit, Nos aut̄ postremi qd dicemus, si nec illud nec illud sufficit; Nimiq; qm̄ in septē uoce
 nis super

Sensus litera-
 lis de templi
 aedificatione

Dies pui seu
 pauci.

i. Esdr., 6

Sensus mysti-
 cus, de Chris-
 ti templo nō
 manufacto.

Iohan., 2

Nouem ge-
 nerationes in-
 ter Zorobas-
 bel, & Ioseph
 uirum Marię
 Ezech., 2.

Lapis stanne-
 us Christi dicitur

Coloss., 2
 Esa., 22.

Duę oliuę,
 duo data spis-
 ritus sancti

nis super candelabrum aureum significationis spiritus sancti, quæ cum patre deo filius deus glorificatus, & propter passionem mortis gloria & honore coronatus dedit, & tantæ dignitatis dæ oliuæ sunt, ut stent iuxta duo rostra aurea candelabri, unâ ad dexterâ, & unâ candelabri suæ lampadis, arbitramur nihil dignius, nihil intelligi posse conuenientius, quàm duo data eiusdè spūs sancti. Bis nãq; datus est spūs. Primo in remissionè peccatorum per passionè domini nostri Iesu Christi. Secundo in diuisionè gratiarum per gloriã eiusdè Iesu Christi resurrectione & ascensione glorificati, & sedentis ad dexterâ maiestatis in excelsis. Vna oliua à sinistris & una à dextris candelabri: quia uidelicet datum primū, quod est in remissionè peccatorum ab humilitate passionis, scdm quod est in diuisionè gratiarum à gloria paterni confessus, credentibus in ipm prouenit. Hæc sunt duo rostra aurea uidelicet adoranda, passiois humilitas, & per dicanda exultatiois gloria, iuxta quæ uident stantes duæ oliuæ: quia uidelicet ubi passus & mortuus est, ibi expectantibus se remissionè peccatorum contulit defunctis & uiuis, unde & mox ubi post mortè in medio discipulorum suorum rediuiuus stetit, & dixit eis: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittunt eis. Et exinde quinquagesimo die ubi sedet ad dexterâ patris, inde diuisiones gratiarum dedit Apstolis, quibus & significabat dispersitæ linguæ, quæ apparuerunt illis tanquàm ignis. Isti sunt ergo (inquit) duo filij olei, i. duo data spūs sancti, siue duo effectus potentis eius gratiæ, quæ assistit dñatori uniuersæ terræ: quæ semper promptū & patū ē uni deo patri, & filio, & spūi sancto, remissionè peccatorum, & in sup quilibet diuisionè gratiæ dare, & prout uult distribuere. **Et conuersus sum, & lenaui oculos meos, & uidi, & ecce uolumen uolans, et dixit: Quid tu uides? & dixit: Ecce ego uideo uolumen uolans. Longitudo eius uiginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum, & dixit ad me. Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ, quia omnis fur, sicut tibi scriptum est, iudicabitur & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur. Educam illum dicit dominus exercituum, & ueniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter. Et commorabitur in medio domus eius, & consummet eum, & ligna eius & lapides eius.** Hoc futurum erat, ut post illa quæ hæcenus in hac uisione significata sunt, i. post incarnationè passionè, resurrectionè, & ascensionè dñi Iesu, dato spiritu prædicatibus Apostolis iudæi non crederet, imò & prædicatores euangelij persequerentur & occiderent, atque proinde uenirent super eos omnes maledictiones legis, quas Moses in Deuteronomio scripsit, quæ sunt hæc. **Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictus in horreo tuo, maledicta reliqua tuæ, maledictus fructus uentris tui &c.** Recte ergo & scdm regem gerendæ ordinè. Postquàm dixit dñs: ecce uenio & habitabo in medio tui. Postquàm ablatis uestimentis fordidis Iesus idutus est mutatorijs: postquàm candelabrū aureū stetit cum septè lucernis, & duabus oliuis siue oliuæ spicis, quæ sunt duo filij olei, i. duo, de quibus iam dictū, data benedictionis cernitur uolumen uolans, & hæc est maledictio inquit, & educā illud & ueniet ad domū furis & ad domū iurantis in nomine meo mendaciter. Dillexit enim maledictionè & ueniet ei, & noluit benedictionè & elogabit ab eo. Volatus uoluminis celsum uelociter adueniens significat maledictionis: quia uidelicet sicut Psalmista dixerat: In generatione una deleat nomen eius, ita futurum erat & ita factū est, ut ultra quadraginta annos maledictio, i. uindicta super populum Iudæi cum non differret. Longitudo uoluminis, i. maledictionis: æternitas est damnationis, & latitudo eius, temporalitas tribulationis. Nam & in præsentis & in futuro seculo damnati sunt increduli Iudæi in uindicta sanguinis dñi Iesu & prophetarum eius. Et latitudo quædam maledictionis decem cubitorum est: quia uidelicet temporalis tribulatio, qua ceciderunt in ore gladii, & captiui ducti sunt in omnes gentes: decalogi, quæ præuaricati sunt, iusta uindicta est. Porro longitudo eius decem maledictionis uiginti cubitorum, i. dupla est: quia nimis æterna damnatio non solum corpus ut præsens tribulatio continget, sed & corpus & animam gehennali igne puniet. Hæc igitur est maledictio, (inquit) quæ egreditur super faciem omnis terræ, & pfecto primū terræ Iudæicæ: ira enim & indignatio, & tribulatio, & angustia in oem aiām hoīs Iudæi primū & Græci. Et reuerse prophetiæ presentis ordo postulat, faciem omnis terræ hic intelligi uniuersitatè terræ Iudæicæ, quæ legem accepit, i. non solam ciuitatem Hierusalem: sed & omnes ciuitates Iudææ, quia super omnem terram illam maledictio aduolauit, et super omnem gentem illam effusa est. Vnde et adhuc subditur. **Quia omnis fur, sicut tibi scriptum est, iudicabitur, et omnis iurans ex hoc similiter**

Duo rostra aurea

Iohan. 20 Actu. 2

CAP. V.

Deut. 28

Psal. 108 Ibidem.

Longitudo & latitudo uoluminis

Rom. 2. Super faciem omnis terræ, scilicet Iudæicæ

Deut. 28. militer iudicabitur. Quomodo ibi scriptum est. i. in uolumine maledictionis: Præmissio, maledictus eris in ciuitate usq; maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Quantaq; horribiles maledictionis sententiæ, nominatim cursu continuo proferantur, uolenti legere uel numerare promptum est, Triginta namq; eiusmodi sententiæ, & pleræq; ex ipsis declamatione imprecatoria depromptæ, quarum prima est: mittet dñs super te famem & esuriam, tricesima, ipse erit in caput, & tu eris in caudam. Nam uerba siue sententiæ esse maledictiois ipse confirmat, ita concludens: & uenient super te omnes maledictiones istæ, & persequentes apprehendent te donec intereas. Post hæc & alia similiter ad maledictionem pertinentia declamat, non tñ imprecantis modo: sed annuntiantis & loquentis more prophætico. Hæc idcirco dixerim: quia reuera non nihil habet consideratiõe & admiratiõe dignum, tot præscriptas fuisse sententiæ maledictiois, quot argæcos daturæ erant in pretium sanguinis dñi. In Psalmo quoq; centesimo octauo, si diligenter computes, maledictiones totidem inuenies, quarum prima: constitue super eum peccatorem, ultima est: & induant sicut diploide confusionem suam. Nōne propter hæc magis delectatus animus, numerus uoluminis qui est in lōgitudine, & numerus qui est in latitudine recte coniūgit & componit, ut sint triginta cubiti magnitudinis uoluminis, sicut sunt triginta sententiæ maledictiois, & triginta argentei fuerunt, quos in pretium sanguinis dñi fur ille, i. cœtus iudæorum dedit: Deniq; sicut longitudo & latitudo unam magnitudinem faciunt, ita & decem qui sunt latitudinis, & uiginti cubiti longitudinis recte simul ueniunt, & triginta fiunt. Et quis nesciat, quis dubitet euenisse quod ait: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur: & ois iurans ex hoc similiter iudicabitur, educā illud & ueniet ad domū furis & ad domū iurantis in nomine meo mendaciter, & cōmorabitur in medio domus eius, & cōsummet eū, & ligna ei⁹ & lapides eius: Quis nescit, quis nō audit, quia sic omnino factū est: Venit enim uolumen illud maledictiois ad domū furis, ad domū illam que cum debuisset esse domus orationis, facta est spelunca latronum, & domus negotiationis, & ille fur qui hoc fecerat, & latrocinia sua in domo illa periurio cumulabat, imò & ipsum dici sibi mendaciter & in dolo adiurauerat, proloquente quodam: A diuro te per deum uerum, uidecas nobis, si tu es Christus filius dei benedicti: Omnis eiusmodi fur, & eiusmodi iurans siue adiurans, id est, tam populus q̄ sacerdos iudicatus est, sicut ibi scriptum est: omnino sicut scripsit Moses & consumpsit eum, & ligna eius & lapides eius, ita ut flamma concremarentur ligna, & nō remaneret lapis super lapidem de omni domo illa, & non pertransiuit à populo illo uolumen illud qd est maledictio, sed cōmorabitur adhuc in medio eius. Sequitur. *Leua oculos tuos & uide. Quid est hoc quod egreditur: & dixi. Quid nam est: & ait. Hæc est amphora egrediens. Et dixi: Hic est oculus eorum in uniuersa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier vna sedens in medio amphoræ, & dixit: Hæc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os eius. Et leuaui oculos meos, & uidi, & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, et habebant alas quasi alas milui, & leauerunt amphoram inter terram & celum. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quo iste deferunt amphoram: Et dixit ad me: Ut edificetur ei domus in terra Sennaar, et stabiliatur, et ponatur ibi super basem suam. Pars maxima, pars præcipua iudaici sceleris, & poenæ consequentis, miraculo mystico, mysterio mirabili designatur litera præsentis capituli: Dixerat in præcedentibus furem, dixerat mendaciter iurantem, sed in his duobus dictis, nondū habet scelus: illoꝝ mensurā siue plenitudinem, quam ipse dñs cognitā, imò præcognitā habent iam dudum, & uos ait: implete mensurā patrū uestroꝝ. Mensura illa recte hic intelligitur per monstrata per amphorā. Nam leuatis oculis suis ad uidendū, & attentus factus ab interrogante oculo, quid est hoc qd egreditur, & ipse interrogans qd nam esset, audiuit: hæc est amphora egrediens, & hic est oculus eorū in uniuersa terra. Scdm ordinē hæc tenus in præsentia uolūne obseruatū, recte, ut iam dictū est, illa intelligitur mensura patrū, qui pphetas occiderunt, quā cū impleuissent filij, occidendo ipm prophetas: dñm, lapidando siue occidendo flagellando in synagogis suis, & persequendo de ciuitate in ciuitatē, missos ad se prophetas euangelicos & sapientes & scribas, iustum fuit ut ueniret, sup eos omnis sanguis iustus, qui effusus est sup*

Deut. 28.

Triginta maledictiones.

Mysterius in triginta

Domus furis templum iudeorum.

Matth. 27.

Ibidem. 26.

Deut. 28.

Matth. 23 Amphora est mensura patrum impleta iudeis

est super terram sanguine Abel iuncti, quem admodum ipse dixit, & ita factum est. ¶ Et notandum quod amphora etiam oculum nuncupavit: hic est (inquiens) oculus eorum in universa terra. Constat enim, & in universa terra notum est, quia non per ignorantiam: sed per invidiam Christum occidendo, & apostolos eius persequendo, mensuram illam sive amphoram impleverunt, & oculo scienter peccaverunt, & oculum in peccando apertum & videtem habuerunt. Nam si cæci essetis ait, non haberetis peccatum, & alibi: Nunc autem & viderunt & oderunt, & me & patrem meum. Vere igitur hic est (ait) oculus eorum in universa terra, quia videlicet peccatum eorum non effecit error sive ignorantia, sed oculus nequam, id est, invidia, & hoc auditum est in universa terra. ¶ Sed & illud notandum quod dicens: hæc est amphora addidit egrediens: quia perfecta illa iniquitatis amphora diu versabatur intus, & in conventiculis & secretis consultatibus, quomodo se in sermone caperent, quomodo illum dolo tenerent & occiderent, & quod taliter diu tractaverunt, tandem longo circuitu pertractum, egressum est in publicum. Hinc est illud Psalmistæ, quod tam de traditore quod de omni inimicorum cœtu, qui dixerunt: quoniam morietur, & peribit nomen eius, recte intelligitur, cor eius congregavit iniquitatem sibi, egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum, adversum me susurrabunt omnes inimici mei, adversum me cogitabant mala mihi, verbum iniquum constituerunt adversum me. Nimirum sic agendo amphora intus versabatur, tunc autem egressa est, quando diffinito consilio, tanquam ad latronem exierunt cum gladijs & fustibus & seditionis clamoribus, petierunt atque effecerunt ut crucifigeretur. Et ecce ait, talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una sedens in medio amphoræ, & dixit: Hæc est impietas. Talentum plumbi pondus est iudicij sive damnationis, magnum utique & grave secundum magnitudinem & grauedinem irremissibilis delicti, id est, cordis impoenitentis. Nam huiusmodi delictum impietas est, cuius perseverantiam quam hodieque videmus, festino mulieris in medio amphoræ congrue significat. Sedent namque nunc usque patres impij in cathedra pestilentie blasphemantes, & filios suos Christum blasphemare docentes, atque hoc modo in medio amphoræ sive mensuræ impletæ mulier sedet, dum eis etiam in ore gladij cadentibus, & ubique gentium in captivitate dispersis, impietas sua placet. Proinde quid sequitur: Et proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os eius. Hoc post presentem vitam & fit & fiet. Iam factum est, quod supra significabatur & dicebatur, ubi voluimus uolans Propheta uidit, & hæc maledictio (inquit angelus) & educam illud, dicit dominus exercituum, ad domum furis, & consummet eum, & ligna eius, & lapides eius. Hoc (inquit) iam factum est: quia templum illud exterminatum, & quæ erat civitas destructa est, sed magnitudo amphoræ & impietatis, quæ in medio sedet, exigit, ut hac vindicta simplici, iustitia dei non contenta sit. Ergo & proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os eius, statimque & leuavit (ait) oculos meos & uidi, & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & leuauerunt amphoram inter terram & cœlum & cætera. Mirum quod & mulier quæ est impietas, sedebat in medio amphoræ, & proiecit eam in medio amphoræ, ut litera sonat. ¶ Quomodo proicitur mulier in medio amphoræ? Sed perfecta amphora ista non manufacta, quæ est impleta peccati mensura, aliter est: quia videlicet peccato suo nemo traditur nisi quæ se tradidit ultroneus, iuxta illud: Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, & quæ non nocet adhuc, & quæ in sordibus est sordescat adhuc. Nam proicere impietatem, id est, impiam animam, hoc est, non conuertere eam, quod tunc fit, cum ad quartum scelus peruenit, sicut in Amos dominus dicit. Super tribus sceleribus Iuda & super quatuor sive super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non conuertit eum. Primum namque scelus est, malam uoluntatem habuisse, secundum malum quocumque operis perpetrasse, tertium, consuetudinem mali operis habere, quartum, arguenti legi sive iustitiæ dei repugnare, & uerba proferre blasphemiam. Qualis uel quanta quarto huic sceleri pena debeat, significat id quod dictum est: & misit massam plumbeam in os eius. Massa namque plumbea sive talentum plumbi, pondus ut iam dictum est, significat damnationis uel iudicij dei, quod uidelicet impietas huius amphoræ, id est, mensuræ sæpe dictæ irremissibilis sit, testante ipso domino: quia quæ dixerit uerbum contra spiritum sanctum, id est, qui scienter de bono dixerit malum, ut tunc Iudæi uel Pharisei, & post hæc res factæ fecerunt, non remittet ei in hoc seculo neque in futuro. Quid tandem sunt duæ mulieres, quæ portatio huic tanto ponderi addictæ, quem admodum dicit: Et leuauerunt amphoram inter terram & cœlum? Duas ex scripturis prophetis mulieres notas habemus, & nomina earum, ait dominus ad

Amphora illa cur & oculus dicitur

Iohan. 9
Ibidem. 15

Marth. 22
Mar. 14

Psal. 40

Iohan. 18

Talentum plumbi pondus damnationis Iudæorum

Quomodo proicitur mulier in medio amphoræ
Psal. 80
Apoca. 22
Amos. 2

Mat. 12

Duæ mulieres, Samaria & Hierusale

COMMENT. RVPER. ABBA. LIB. II.

Ezech. 23 Ezechielem, Oolla maior, & Ooliba soror eius minor. Itē: Porrò eaz nomina Samaria Oolla, & Hierlm Ooliba. Ac deinceps: Fili hominis non iudicas Oollam & Oolibam, & annūcias eis scelera eaz: quia adulteræ sunt, & sanguis in manibus eaz: Hæc & his similia per similitudinē dicta sunt: quia uidelicet sicut adultera dicitur & est mulier, quæ relicto uiro suo alteri commiscet uiro, ita Oolla & Ooliba relicto deo patrū suoz coluerunt deos alienos. Et sanguis in manibus earum, quia missos ad se prophetas occiderunt. Et Ooliba minor plus q̄ Oolla, id ē, Hierusalem plus insaniuit q̄ Samaria. Quomodo? Quia procul dubio cum filia fecerit Hierusalem, quæ & Samaria fecit, occidendo prophetas, & sectando idololatrā addidit quod maius est, occidendo dñm, & eligendo Barrabā, quod fuit implere (ut iam dictū est) mensuram patrum, quæ intelligitur per amphoram. Pulchre ad hūc sensum accedit, qđ

3. Regū. 18
Mat. 23. 14.

.i. Hierusalem mulier Herodias nouissimū prophetarum & plus q̄ prophetam Iohannem occidit. Igitur duæ mulieres, patres & filij sunt, patres qui mensuram sanguinis ferē dimidia uerunt, & filij qui mensuram impleuerunt, & ita unam eandem amphorā sibi ad portandū, cum impietatis pondere comunē fecerunt. ¶ Ista habebant alas quasi milui. i. superbia

Ala q̄ similit
Superbia dia
boli.

Psal. 72
3. Reg 12.
Iohan. 19

quasi diaboli: quia uidelicet sicut in Psalmo scriptū est: Tenuit eas superbia, operæ sunt iniquitate & impietate sua, & prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum, dum diceret anterior mulier, non est nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Isai. Posterior uero dicente Pilato Regē uestrū crucifigā: clamaret dicens: Non habemus regē nisi Cæsarē. Itaq; & spūs (ing) in alis eaz, spiritus utiq; blasphemie, unus idemq; in superbia mulierz talium, ut illa subannaret patrem & patriarcham Dauid, & ista filium Dauid. Hoc omnino reminiscitur, quotiescunq; mensuræ illius mentio fit, de qua hic agitur, propter amphoram eiuſmodi, quia uidelicet abnegatio Dauid, & schisma quod fecerunt patres, scindendo se à domo Dauid, uitulosq; colēdo, quos Hieroboam fecit, initium fuit impietatis, quam impleuerunt filij negando Christum ante faciem Pilati. Nonne patres dicendo: Non est nobis pars in Dauid, iam negatores extiterunt eiusdem Christi quē negauerunt filij. Promissio nāq; facta fuerat ipsi Dauid, Christū de semine eius nasci, & idcirco sicut ad Samuel dixit dñs: Non em̄ te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos, ita de illis uerissime dicas: quia nō Dauid sed Christū negauerunt, ne regnaret super eos, præeligentes filio Dauid Barraban, sicut illi patres eoz ipsi Dauid præelegerunt Hieroboam. Et leuauerunt (ait) amphoram inter terrā &

1. Regū. 8

Iudæi diuina
uisione leuas
ti inter cœlum
& terram

cœlum. ¶ Quid sibi uult huiusmodi dictum, leuauerunt inter terram & cœlum. Scimus qđ dē quia quod ē portandum siue deferendum, deferendo leuatur inter terrā & cœlum. Sed quid sibi uult huiusmodi dictum? nisi ut innuat tibi respicere rem cuius erat totum portentū. Quæ nam est illa res? Nimirum ipsa sanguinis uindicta, cuius (ut supra dictum) signum erat amphora, & in amphora sedens impietas. Qualis em̄ est sanguinis siue iniquitatis illius uindicta? Ecce palam est, & uidemus Iudæos qui mensuram illam (ut sæpe iam dictum est) impleuerunt, leuatos inter terram & cœlum. Quomodo? quia uidelicet nec terra sua capit eos nec cœlū admittit eos. Nonne ducti in omnes gentes captiui, terrā suā non contingunt? Multo magis cœlum contingere, id est, ad regnum cœlorum peruenire, cum sint increduli nō possunt. Huius rei non istud solum fuit portentum, quod leuauerunt amphoram in terrā & cœlum, uerum etiam illud quod sceleris eorum signifer Iudas, periit inter terram & cœlum.

Matth. 27
Actu. 1

Suspensus enim crepuit medius, & ut ait quidam, cœlo terræq; perosus, inter utrūq; periit, et diffusa sunt omnia uiscera eius. Sic nāq; ille populus, cœlo ac terræ perosus, à terrena Hierusalem abactus, & cœlesti Hierusalem indignus, inter utrūq; periit, & sic reliquæ dispersæ sunt eiusdem populi, sicut pendens inter terram & cœlum diffusa sunt iam dicti uiscera proclito

Num. 13

ris. ¶ Quanto melius, quanto pulchrius, atq; dulcius signum siue portentum, quod duo uiri ex his qui explorauerant re promissionem terrā reuertentes, botrum cum palmitē in uentre portauerunt. Confer duos illos uiros duabus mulieribus istis, & uetustationem illorum, istarum oneri, si tamen possunt conferri, cum omnino contraria sint. Sicut em̄ istæ mulieres duæ malos patres, & malos malorum patrum filios, qui impleuerunt mensuram eorum significauerunt, sic contra, illi duo uiri bonos patres, quorum optimi Patriarchæ & Propheta fuerunt, & bonos bonorum patrum filios, quorum Apostoli optimi sunt, & mystice designauerunt.

Comparatio
duorum uiro
rum, botrum
portantium,
ad duas illas
mulieres

Et sicut

Et sicut amphora quam inter terram & cœlum mulieres leuauerunt, plenæ mensuræ scelerum portentū fuit, sic econtra botrus, quē in uetere uiri portauerunt, pietatis & iustitiæ, quæ in cruce pepedit, signū exit. ¶ Nunc sequentia p̄curramus. Quo (inquit) istæ deferūt amphoram? Vt ædificet (ait) illi domus in terra Sennaar, & stabiliat ibi sup̄ basem suam. Terra Sennaar dicta est terra Babylonis, ubi turrim ædificauerūt sup̄bi, quorū linguæ cōfusæ, & ipsi in oēs terras dispersi sunt. Interpretat aut̄ Sennaar, excusio siue sceler dentū, & hoc maxime loco terrā significat illā, quā dicit David tenebras, & terrā obliuionis, & Iob sanctus terrā tenebrosam, & opertā mortis caligine, ille dicēdo: Nunquid cognoscēt in tenebris mirabilia tua, & iudicia tua in terra obliuionis, iste aut̄ clamando, dimitte me dñe, ut plangā paululum dolorem meum, anteq̄ uadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine. In illam terram Sennaar, in illam terram putoris dentū, deferunt (ait) mulieres istæ amphoram suā, mulieres quæ dentes arma & sagittæ, & quæ lingua gladius acutus, ut illic ædificet illi domus & illic sup̄ basim stabiliat. Quæ est illa domus? Quæ est illa basis eius? Domus est mortis, basis est perditōis stantis & permanētis. Quia sepulchra eorū (ait Psalmista) domus eorū imperpetuum, & nno est ibi spes siue expectatio transeundi ad aliā domum, transmigrandi ad aliū locū. Ergo q̄ malū stabilimentū, quod miro modo declamauit, ita pronuntiās, ut ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur & ponatur ibi super basem suam. Sequitur. Et conuersus sum, & leuauī oculos meos & uidi, & ecce quatuor quadrigæ egrediētes de medio duorum montiū, & motes mōtes erēt. In quadrigā prima, equi rufi, et in quadriga secunda equi nigri, et in quadriga tertia equi albi, et in quadriga quarta equi uarij et fortes. Et respondi et dixi ad angelum qui loquebatur in me: Quid sunt hec domine mi? et respondit angelus, & ait ad me: Isti sunt quatuor uentri cœli, qui egrediuntur ut stent coram dominatore omnis terræ. In quo erant equi nigri, egrediebantur ut stent coram dominatore omnis terræ. In quo erant equi nigri, egrediebantur ad terram Aquilonis, & albi egrediebantur post eos, & uarij egressi sunt ad terram Austri. Qui autem erant robustissimi, exierunt & quærebant ire et discurrere per omnem terram. Et dixit: Ite et perambulate terram, et perambulauerunt terrā. Et uocauit me, & locutus est ad me, dicens: Ecce qui egrediuntur in terram aquilonis, requiescere fecerunt (spiritum meum in terra aquilonis). Meminisse oportet unam esse, & unius noctis uisionem, ab eo quod dixit: Uidi per noctem: Et ecce uir ascendens super equum rufum, usq; ad id quod postmodum diciturus ē, & factum est in anno quarto Darij regis, secundum rerum ordinem quæ tūc gerendæ erāt, nunc autem gestæ sunt ferē omnes, præter secundum uiri eiusdem. s. dñi nostri Iesu Christi aduentum. Consideramus uisionis ordinem pulcherrimū, & non minime delectatus est animus, gloriam talis uiri quærens ac diligens, quia recto hic ordine iuenit historiam salutis, historiā græ & ueritatis, quō deus & uerbū siue filius dei, memor p̄positi, memor ad Abraham & David dictæ atq; iuratæ promissionis reuersus est ad Hierusalem in misericordijs, & in ea domus eius ædificata est. Et quatuor cornua quæ uentilauerunt Iudam & Hierusalem, id est, quatuor regna, per quæ conatus est diabolus eandem abolere promissionem, detrita sunt, & tunc uenit Dominus, d̄ filia Sion, et habitauit in medio tui. Verbum enim caro factum est, et habitauit in nobis. Atq; idem deus, sillus Iosedech, quod est filius Domini iustitiæ, mutatoris indutus, id est, propter passionem mortis gloria et honore coronatus est, ascendensq; in cœlum factusq; candelabrum magnum, candelabrum aureum septem lucernarū claruit per mundum uniuersum, dando Apostolis, uel p̄dicatoribus suis sanctum septiformē sp̄m, & qui lumen tantū extinguere uoluerunt, impleta paternorum mensura scelerum, suam, sicut nouissime dictum est, amphoram & impietatem blasphemie deportādā in terra Sennaar, cum plumbea damnationis massa receperunt. ¶ Quid deinde factum est post illos excidium, quod dignum sit intelligi, per quatuor huiusmodi quadrigas, egredientes de medio duorū montiū, quæ in prima sunt equi rufi, in secunda equi nigri, in tertia equi albi in quarta equi uarij fortes? Leuemus cū Propheta oculos n̄ros, & p̄spectū extēdamus per mundum uniuersum. Et ecce mundus plenus est, & ex quo beati Apostoli de candelabro illo sunt illuminati, cœpit impleri quadrigis feruentibus, & equis currentibus, de quibus & Abacuc decantās domino: qui ascendes (ait) super equos tuos, & quadrigæ tuæ saluatio.

Terra Sennaar. Gene. 11

Psal. 87 Iob. 10.

Psal. 136

Psal. 48

CAP. VI

Epilogus rerum unius uisionis infra. 7.

Quatuor quadrigæ

Abacuc. 9

Equi rufi. Quadriga prima in qua erant equi rufi, Apoftolorum est & martyrum, quadriga secunda in qua erant equi nigri pœnitentiũ est, qui ab Apſtorum temporibus incipientes, in his qui sanguinẽ Chriſti ſti fuderant, uitam nobis cœnobialẽ sanxerũt. Vnde usq; hodie per orbẽ niger tam professiõne quã habitu perseverat ordo monachorum. Quadriga tertia in qua erant equi albi, ordo est uirginũ utriusq; sexus, totũ candore suo perornas equitatũ Iesu Chriſti dñi exercitũ. Vnde illud notandũ: quia cum dixisset: In quo erãt equi nigri, egrediebant ad terrã aquilonis ait, & albi egrediebant post eos. Illũ nãq; uitæ ordinẽ, qui facinorosis erat necessarius, quemq; priores illi susceperunt, ut fructus dignos pœnitentiæ facerent, subsequunt q̃ plurimi, neq; homicidij, neq; adulteriũ, siue alterius cuiuslibet criminis rei, imò & pleriq; corpe incorrupti atq; integri, quos beatus Papa Gregorius, quid (inquit) nisi & iustos & pœnitentes dixerim? Plane hoc ip̃m est egredi ad terram aquilonis, uitam austeriorem exequi, quæ tantum distat à uitã remissiõre multis utente delictis, non tũ illicitis aut lege prohibitis quantũ rigor aquilonis à suauitate austrũ siue fauonij, quantũ hyemalis algor à uernis distat blanditijs. Vnde notanda litera, quia sic dictũ est, in quo erant equi nigri egrediebant in terrã aquilonis, ut sit sensus. Propter quod erant sibi peccatorum conscij, in propositũ se dimiserũt uitæ arctioris. Quadriga quarta, in qua erant equi uarij fortes, pastorum atq; doctorum est, & oim in quibus eminent illæ gregum diuisiones, de quibus Ap̃ls, alij inquit per spiritum datur sermo sapientiæ, alij si des, alij genera linguarum, alij gratia sanitarum & cætera. Num paruum hoc est aut indignum fuit inter illa magna, quæ uentura erant, & de quibus iam dictum atq; adhuc dicendum est. Istos ecclesiæ gentium ordines prophetica uisione demonstrari, imò quis propheta de huiusmodi tacuit & gentes saluandas. (Vnde ordines istos diuinitas assumpsit) nõ declamauit in gaudio spiritus sancti. ¶ Quid porrò sunt duo montes illi, quorum de medio quadrigæ istæ uidentur egredi, qui uidelicet montes dicuntur aerei. Montes isti duo testamenta sunt. Lex & Euangelium, dicunturq; montes propter altitudinem siue dignitatem cœlestium, quæ continent sacramentorum: quam uidelicet altitudinem illud quoq; significat quod & lex in monte data est. Et Euangelicum sermonem, dñs in monte sedens atq; os suum aperiens, exorsus est. Montes isti montes aerei, uidelicet propter sonoritatem atq; diuturnitatem tam legis q̃ Euangelij: quia non potest solui scriptura tam legalis q̃ Euangelica. Nam iota unũ siue apex unus ait dñs, non peribit à lege donec omnia fiant, & cœlum & terra transibunt, uerba autẽ mea nõ transibunt. De medio montium istorum quatuor quadrigæ egressæ sunt, quia uidelicet utrunque testamentum, quatuor iam dicti ordines Ecclesiæ recipiunt, & sicut in alia similitudine dictum est, de medio petrarum dabunt uocem, ita hic recte dicas: quia de medio duorum montium, montium aërorum, quadrigæ istæ quærent. i. de comuni legis & Euangelij sensu siue consensu seruabunt uitæ ordinẽ, scientiæ uel doctrinæ puritatẽ. Quid tandem est, qd̃ percunctanti propheta, quid sunt isti dñe mi. Respondens angelus, isti sunt (ait) quatuor uenti cœli qui egrediuntur, ut stent coram dominatore uniuersæ terræ? Quid nisi quod sapientia dicit: quia multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum? Idcirco nimirum quatuor quadrigæ istæ, quatuor uenti cœli dicuntur esse, quia sicut uenti perflando nebulas siue pruinas evertunt, aeremq; qui per quietẽ corruptior fieret, inquietando saniorẽ efficiunt. Sic ordines isti, quos diximus, singuli in suis officijs stant, & cum tps postulat discurrendo atq; festinando suscitant homines ad cognoscendũ deum creatore suum, qui nisi crebra cõmuniõne solliciti redderent, nec cogitarent qdem corrupti mente, restare quicq; post præfens seculũ, aut in fine distare quippiã inter hoĩem & iumentũ. Hinc est illud quod Iohãnes in Apocalypsi: Vidi ait quatuor angelos stantes sup quatuor angulos terræ, tenentes quatuor uentos cœli, ne flarent sup terrã, neq; super mare, neq; sup ullã arborẽ. Quatuor nãq; angeli quatuor angulorum mali principes. i. angelicæ fortitudines fuere quatuor regnorum principaliũ, Babylonici, Persici, Macedonici, atq; Romani, de quorum uno angelus bonus, qui Danieli loquebatur, Princeps (ait) Persarum restitit mihi uiginti & uno diebus. Regnis siue regnorum principibus illis hoc fuit tenere quatuor uentos cœli, cohibere à cultu siue seruitio dei quadrigas istas, id est colentiũ deũ. i. quos diximus ordines & seruientiũ creatori, sed inclamauit & compescuit illos alter angelus, qui ascendit ab ortu solis habens signũ dei uiui. Qui nõ est alius nisi uir uicet, qui in initio uisõis huius sup equũ rufum ascendit, & post eũ equi rufi uarij & albi, q̃ erant sicut & priores

Equi rufi.
Equi nigri
Equi albi.

Equi uarij & fortes
j. Cor. jz

Duo montes aerei, Lex & Euangelium

Exo. 20
Math. 5
Iohan. 10
Math. 5
Ibidem. 27

Psal. 103

Cur illæ quadrigæ dicuntur quatuor uenti cœli
Sapientia. 6.

Apoca. 7.
Quatuor angeli, quatuor angulorum

Dani. 10

Apoc. 7
Duplices eq̃ post uirũ, scilicet. Chriſtũ.

Et prioris populi ueteris testamenti. Nam istæ quadrigæ, isti quatuor uenti cœli, qui abeunt
 tibus illis mulieribus cum amphora sua egressi sunt de medio duorum montium, ut assisterent do
 minatori uniuersæ terræ, sancti sunt iunioris populi, qui negat Chriſm synagoga, ut dudum ne
 gauerat, dicendo: Non est nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Isai, mulier altera. s. de
 ceteribus scissura) credidit in eum, & assistit illi nunc usque, sicut ueraciter dñatori uniuersæ ter
 ræ. Inter quos ista equorum non prætereunda est distantia, quod illic nigri non erant equi, tantum
 do rufi, uarij & albi, hic autem rufi, nigri, albi & uarij. ¶ Quid ex hoc aduertendum est: nisi
 quia pœnitentiã, quã equorum esse nigredinẽ iam dictum est, publice illo tpe nemo prædicabat.
 Nam à diebus Iohannis ista nigredo cœpit, qui primus baptisimũ pœnitentiæ prædicauit
 subsequente protinus euangelica uoce ipsius dñi dicentis: pœnitentiã agite, appropinquabit
 em̄ regnũ cœlorũ. Porro in lege ne saltẽ pœnitentię nomen arbitror usquam reperiri, sed qui
 fecerit hoc uel illud, morte moriatur, nisi quod post legẽ multo tpe uenientes propheta, aliqd su
 per pœnitentiã clamauerunt regibus & populo, qui cõiter derelicto domino, & uirtulos aure
 os quos fecit Hieroboam, & Baal, & Astaroth cæteraq; tam in Hierlm̄ q̄ in Samaria cole
 bant portenta deorum. A diebus (ut iam dictum est) Iohannis regnũ cœlorũ uim pati cœpit hu
 iusmodi, ut nõ diceretur, morte moriantur criminosi, morte moriatur qui hoc uel illud fecit aut fe
 cerit: sed pœnitentiã agite & facite fructus dignos pœnitentiæ, pœnitentiã agite, appropin
 quabit em̄ regnũ cœlorũ, pœnitentiã agite, & baptizei unusquisq; uesterũ, quorum primũ Io
 hannes, scdm̄ ipse dñs, tertium Apli dñi post passionem eius, ipso iubente prædicauerunt, &
 extunc cunctis peccatoribus quacumq; ex gente uel natõe confugientibus, quantumlibet cri
 minosis siue facinorosis, patet pœnitentiæ asyllum, patet eorum uiolentiæ regnũ cœlorũ. ¶ Vn
 de notandũ, quia de nigris equis (ut iam dictum est) egredientibus ad terram aquilonis i. de pec
 catoribus pœnitendo semetipsos tradentibus uite ætærni dñs ita dicit: Hi qui egrediuntur ad
 terram aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meũ in terra aquilonis. Et em̄ hic sensus. Hi
 qui pœnitentiã egerunt uel agunt de peccatis suis, quod est egredi ad terram aquilonis, ubi
 ultroneus labor tanquam glacialis rigor pœnitentis corpus affligit, per hoc ipm̄ quod illuc
 egressi sunt, iræ meæ spiritũ requiescere. i. cessare fecerunt, ut iam ego nõ irascar eis, quoniam ipsi
 met irati sunt sibi. Sicut em̄ peccando exacerbauit dñm peccator, sic contra pœnitentiã agẽ
 do spiritũ dñi requiescere facit peccator. Sine dubio cum dicit requiescere fecerunt spiritum
 meum, intelligendus est spiritus iræ, testante Psalmista, qui cum de peccatorũ conuersione
 præmississet cõmota est & contremuit terra, fundamenta montium conturbata sunt & cõmota
 sunt & cætera, ita subiunxit. Ab increpatione tua dñe, ab inspiratione spūs iræ tuæ. ¶ Quod si
 equi nigri egrediendo in terrã aquilonis requiescere faciunt spiritũ dñi, quid putas de his q̄
 egrediuntur post eos equis albis? Et ut manifestius dictum sit, si facinorosi pœnitentiã agendo
 gaudium faciunt deo & angelis dei, secundum illam parabolam centum ouium, & unius in
 uentæ quæ perierat, siue decem drachmarũ, & unius inuentæ quæ perierat, quid putas
 de illis, qui nullius criminis rei, uel conscj propositum uel regulam sequuntur constitutam
 pœnitentibus criminosis? Profecto hi spiritũ domini non solummodo requiescere faciunt,
 uerum etiã oblectat plurimũ, & unde illi ueniam, inde isti coronã consequuntur sempiternam.
 Dictum est de eqs nigris & eqs albis, quod egressi fuerint, & nõ dictum est de equis rufis q̄ erant
 primi. Porro de equis uarijs qui erant tertii, manifeste dicitur: quia egressi sunt ad terrã austrĩ.
 Sed & protinus sequitur. Qui autem erant fortissimi, exierunt & quærebant ire & discurrere p
 omnẽ terram. Dixitq; dominus ad eos. Ite & perambulate terram. Vnde & arbitrari licet il
 los, qui primo loco dicti fuerant equi rufi, nunc in nouissimo fortissimos dicit. Non plures
 enim quã quatuor quadrigæ supra numeratæ sunt, neq; dictum est hæcenus quicquam
 de equis rufis, nec ullo modo contra rationem est, ut idem equi & rufi dicantur & fortissimi.
 ¶ Restat igitur dicere, & de istorum egressu. Varij (inquit) egrediebantur ad terram
 Austrĩ. Iam supra dictum est uarios equos Domini, illos esse uel dici, quibus diuersa data
 sunt charismata spiritus sancti, sermo sapientiæ, sermo scientiæ gratia sanitarum, genera
 linguarum, interpretatio sermonum, prophetia uel discretio spirituum, & his similia.
 Porro nomine Austrĩ spiritus sanctus solet designari, & quæ terra huius austrĩ, nisi sancta
 scripturalis, prophetica, Euangelica, quam uniuersam utique spiritus sanctus condidit?
 Quid igit

Pœnitentiæ
 asyllum, nõ
 sub lege, sed
 sub Euãgelo
 patet

Math. 11
 Ibidem. 3
 Ibidem. 4
 Acto. 26

Pœnitentiã
 facit requies
 cere spiritum
 furoris domi
 ni.

Psalm. 119

Psalm. 119

Vide q̄ impi
 um sit, contra
 uota Monas
 tica scribere.
 Luca. 11

Equi rufi, idẽ
 & fortissimi.

Equi uarij, ad
 terram austrĩ
 egredientes.

Quid igitur est, uarios equos egredi ad terram austris, nisi doctæ fidei uiros iam dictas diuino num gratias habentes, eximere se oibus curis seculi, solisq; uacare uel studere scripturis sanctis, & uerba tractare spiritus sancti. Talium est enim hominū negotium propter ipsum quod nō solummodo nigri siue albi sunt, sed uarij. i. non solummodo propositi sancti executores uel sanctitate uitæ decori: sed & sancti pariter & eruditi, quosdam habentes facultates sermonis & præclari ingenij, cæterorūq; talium quas non habent multi, qui sunt uitæ laudabilis & auctioris, q̄ sint isti: quia non dedit ipse auster, cuius hæc terra est, non dedit spiritus sanctus diuitiis: huiusmodi dominus, diuidens singulis prout uult. Deniq; sicut de quodam paulo simplice legimus, qui in conuentu patrum requisitus fertur, prius ne propheta fuerint an Christus, ita de multis diffiteri non possumus, sanctæ uitæ ut exiit ille, quod eis plurimū defuerit gratiæ illius, qua sanctus & uerus qui habet clauem Dauid aperit, & nemo est qui claudat qua apostolis suis iam quidem sanctis, sed eatenus idiotis post resurrectionem suam aperuit sensum ut intelligerent scripturas. ¶ Qui erant fortissimi, uidelicet quos iam ante rufos dixit quærebant exire & discurrere in omnem terram, quia uidelicet spontanea charitate fortissimi milites Christi, pro fide ipsius ad passiones cucurrerunt, spontanea deuotione tradiderunt corpora sua ad supplicia propter deum, hoc expediebat, & fidei Christianæ talis eorum fortitudo necessaria erat, quia profecto multos idolatria defensores habebat, quorum stultitia nihil melius q̄ morte uel sanguine martyrum confundi uel superari poterat. Et notandum, quia non prius dictum est equis fortissimis: ite & perambulate terram: & postea quæsierunt exire & discurrere in uniuersam terram, sed prius quæsierunt exire: & tunc demū dictum est eis, ite & perambulate terram. Christiano quippe nolenti aut timido non præcipitur, ut semetipsum ingerat passioni uel persecutoribus obijciat, imō licentia datur fugiendi, dicente dñe: Si uos persecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliam. Volentibus ergo atq; desiderantibus coronam martyrij, per magnam gratiam concedi designatur, dum fortissimis equis uolentibus exire, dicitur: ite & perambulate terram. Exempli gr̄a: Tunc unus de equis hinc, equis fortissimis quærebat exire, & dictum est ei: Ite & perambula terram, quō beato Laurentio dicenti ad Sixtum Papam: Quo progredieris sine filio pater, respondit ei dñs per os illius, quod post triduum esset secutus. Cautela bona, cautela necessaria est omnibus equis domini, quibus fortissimis, ut quis multum desideret ad martyrium exire, non exeant nisi expectata, & per orationes quæ sita dignatione supernæ gratiæ, quia periculosum est huiusmodi prælium nisi magnū adit spūs sc̄i i solatiū, & pleriq; i negatōis barathrū, plapsi sunt, dñi se fortiter agere cōfidentes, ultro se tradiderūt. Quam fortissimus in hoc ordine Petrus ap̄lus exiit, in quo tū summæ sapiæ cōplacuit sancire exemplū cauēdi nimiam cōfidentiam in eiusmodi. Cū enim dixisset: dñe tecū paratus sum in carcerē & in mortē ire, aiām meā pono p̄ te, & si oēs sc̄adaliu zati fuerint in te, ego nunq̄ sc̄adalizabor, & si oportuerit me mori tecū, non te negabo, cū ita fortiter cinxisset se adhuc iunior & ambularet ubi uolebat, occurrit ei una ancilla, & tu (ing) geret & duceret, qd̄ & factū est postq̄ senuit, postq̄ sapiam uerāq; fortitudinē didicit, quia ut delictet senilis animi & cani sensus est scire, qd̄ hæc fortitudo nō in hoīe sed in deo sit. Itaq; fortissimis equis & ratio p̄sens & exemplū in prōptu esse debuit, ut uolētes exire, expectaret nuntium dicentis: ite & pambulate uniuersam terrā, qd̄ est dicere: offerte uos ad mortē, p̄pter me sustinendā. Nā quia moriturus quispiā dicit, aut legitur dixisse: ego ingrediar uiam uniuersę terræ, recte & hic exire in uniuersam terrā, siue perambulare terrā intelligitur, qd̄ sit mortem nō timere, ad meliōrē uitā festinare. Ad ultimū & hoc nō prætereundū, quia cōgrue quos in ordine quadrigarū dixerat equos rufos, hic ubi exire uolentibus dictū refert, ite & perambulate terrā, nō dixit rufos, sed dixit fortissimos: quia uidelicet nō anteq̄ fundant, sed postq̄ fuderint sanguinē suū, p̄pter dñm, equi dñi rufi sunt, & ut manifestius dictū sit, ante passionē suas confessores equi albi sunt, in passionibus & post passiones usq; in sempiternum nitē tyres & equi rufi sunt. Post hæc omnia quæ hactenus dicta & facta sunt, eodem ordine quo in hac uisione præmonstrata fuerant, ab eo quod dictū est, uidi per noctē, & ecce uir ascēdēs sup equū rufum, qd̄ restat sc̄dm Chri Euangeliū, nisi ut ueniat ipse filius hoīs sedens in sede maiestatis suæ, & coronam regni habens in capite suo, pro eo qd̄ propter nos homo factus, & in ista

1. Corin. 12

Apoc. 3
Luc. 24
Equi fortissimi,
Apostoli,
& Martyres,

Math. 10

Sanctus Laurentius

Non propter
radū ad martyrium
nisi iu bēte domino
Sanctus Petrus

Math. 26.
Iohā. 13.
Luc. 22

Iohā. ultimo.

Perambulare
re terram qd̄
est.

3. Reg. 2
Equi rufi, per
sanguinis fusionem.

& in ista captiuitate natus, in ista Babylone cū hominibus conuersatus, nostrā captiuitatem per passionem suā soluit, & multos filios in gloriā adduxit, & reduxit congregatos in unum qui dispersi fuerāt, scdm similitudinē illorū, q tunc soluta captiuitate de Babylone ascenderunt, et reedificato templo domini, rursus in Hierusalem habitare cœperunt. Segitur ergo: **Et factū ē verbum dñi ad me dicens: Sume a transmigratōe ab Oldai ⁊ a Tobia ⁊ ab Idaia, ⁊ venies in die illa, ⁊ irabis in domū Josie filij Sophonie, qui venerūt de Babylone, ⁊ fumes argētū ⁊ aurū, ⁊ facies coronas, ⁊ pones in capite Jesu filij Iosedech sacerdotis magni, ⁊ loqueris ad eū, dicens: Hec dicit dñs exercitū. Ecce vir dñs nōmē ei⁹, ⁊ subter en oriet, ⁊ edificabit templū dño, ⁊ ipse extruet templū dño, ⁊ ipse portabit gloriā ⁊ sedebit ⁊ dominabitur sup solio suo ⁊ consilium pacis erit inter illos. Et coronę erūt Helen ⁊ Tobie, ⁊ Idaie ⁊ Hen filio Sophonie memoriale in templo domini, ⁊ qui pcul sunt veniēt, ⁊ edificabunt in templo domini, ⁊ scietis, quia dominus exercitū misit me ad vos. Erīt autē hoc si auditu auris audieritis vocem domini dei vestri. Hic finis est pclare ac pulcherrimę uisionis, quę sic incepit: uidi per noctē, & ecce uir ascendēs sup equū rufum, & ipse stabat inter myrteta. Uisionis illius nocturnę finis hic est, sacro sanctā salutis nostrę prophetiā miro modo pręsentās historiā, quā hodie credentes uidemus & gaudemus esse impletā: quia sicut iam sępe dictū, et sęp est sciendū, scdm magnū quod in ea continet pietatis factm, ad illam, quā tunc Babyloni destruxerāt Hierusalē, uir ille dñs exercitū reuersus est in misericordijs, & in ea domus eius edificata est, & licet illa quatuor cornua regnorū principaliū supradictorū Iudā & Hierusalē multū uentilauerint, nihilo minus fecit, quod facere deus pposuit, quia pmissum fuerat, Christus inde uenit, & scdm scripturas iuxta hęc uisionē ea quę de ipso erāt, iam finē habent, & ut iam ante dictū est, nihil restat, nisi ut ipse qui uictor salutis oim, per passionē cōsummatu resurrexit, & in cœlū ascēdit, redeat gloria & honore coronatus, oimū mundo & angelis & hoibus spectabilis. Vnde quia uisio est, & hęc oia per noctē Propheta uidit, non magnope hic insistendū est sensui literalī, dum dicitur, sume a transmigratōe ab Oldai & cetera. Equidē tradūt Hebręi, utpote literę amici, quod Daniel & tres socij eius reuersi de captiuitate, aurū & argentū obtulerunt in domo dñi, & exinde iusserit dñs, sicut hic sonat litera, coronas fieri, eosq; cōmutatis nominibus designari. s. Oldai, Tobia, Idaiam & Hen, Ananiam esse & Azariā & Misaelem, & Danielē. Porro qđ in secūdo loco pro Oldai positū est Helen, idcirco factū est, quia Helen interpretat somniū, & Daniel cū socijs suis apud deum obtinuit, ut somni quod uiderat rex reuelaret sacramentū. Veruntū siue in re gestū, siue tantūmō in uisione fuerit ostensum, grāde & admirabile contemplerur negotiū, cuius illud cōstat extitisse portentiū. Supra nanq; in hac eadem uisione taliter dictū est, Audi Iesu sacerdos magnę tu & amici tui qui habitant coram te: quia uiri portendentes sunt. Non ibi totum dictum est illi, quod audire iussus est, neq; amicis eius illic totum expositū est, quod audire iubebant: sed nec nomina ipsorū illic scripta sunt, neq; expressa propter quā uel in qua portendentes dicti sunt. Ecce nomina eorū semel & iterū expressa sunt, primū dicēdo: Sume a transmigratōe ab Oldai, & a Tobia, & ab Idaia argentum & aurum, & facies coronas: deinde & coronę erunt Helen & Tobie & Idaie, & Hen filio Sophonie memoriale in templo domini. Nimirū & nominibus suis, & auro atq; argento suo, & in eo quod coronę exinde factę poni iubentur in capite Iesu filij Iosedech, uiri isti portendētes sunt. Et recte ibi Iesus indutus erat sordidis uestibus, quę & ablatae sunt ab eo, dictūq; est ad eum: audi Iesu sacerdos magnę tu & amici tui qui habitant coram te, quia uiri portendentes sunt: recte (inquam) illic dilata est hac portenti pars: quia uidelicet prius oportebat illa fieri, quę per candelabrū aureum & per cetera quę scripta sunt, usq; ad pręsentē locum significata esse uni diximus, & demū futurę erat, & fiet illud quod pręsentī capitulo significatum est. Ipsos sanctę ecclesię quatuor ordines, quos in quatuor quadrigis intelligendos esse diximus, in gloria resurrecturos, & ex ipsis siue propter ipsorum saluationem coronandū esse Dominum Iesum, quatuor uiri isti portendunt Oldai, Tobias, Idaia, & Hen. Oldai nanque interpretatur deprecatio domini, quod uidelicet nomen congruit quadrigę illi in qua sunt equi nigri, id est, ordinum illi, in quo sicut supra dictū est, peccatores conuersi ad penitentia, deprecant faciem Domini**

Hebręe

Narratio ex Hebręorum traditione

Dani.

Supra. 3.

Quid portendunt hi quatuor uiri, Oldai

Tobias Domini. Tobias interpretatur bonus dñi, & idcirco congruit quadrigæ illi in qua sunt equi
 albi. i. ordini illi, in quo nullius macula criminis, imò etiam multus in plerisq; candor uirgini
 Iohā. ultimo. lis propofiti. Siquidem talis ordo siue quispiam huiufce ordinis recte dicitur bonus dñi ita ut
 lidaia quidam istoz notiffimus dicat, etiam dilectus dñi. lidaia interpretat notus dñi. Vnde & be-
 ne congruit quadrigæ illi in qua sunt equi uarij. i. ordini illoz quibus spiritus sanctus diuini-
 nes gratiaz distribuit, ita ut alios docendo, regendo atq; cōfirmando, plus cæteris innotescat
 Exo. 33 Hen dño, ita ut cuilibet eoz dignet dicere: noui te ex nomine. Hen interpretat gloria. Vnde & no-
 men conuenit equis illis fortiffimis qui exierunt, & quærebant ire & discurrere in omnē ter-
 ram. s. glorioso martyre ordini, qui uexillum diuini nominis foras extulerunt, & contra dia-
 bolum & phalargas eius uisibiles atq; inuisibiles exierunt ad pugnam, & per uniuersam ter-
 ram sanguine oleo suo sanctā rigauerunt & decorauerunt ecclesiam, hoc fecisse illis gloria
 maxima est. ¶ Igitur ab istis fumis ait argentum & aurum & facies coronas, & pones in capis
 te Iesu filij Ioseph sacerdotis magni, q̄ uidelicet per singlas uirtutes electoz suor dñs co-
 coronat, imò in illis omnibus coronatis, saluator in singulis coronā accipit: quia uidelicet ipfius
 gratia, ipfius est opus, omnis omniū sanctoz corona. Non solum aurum, neq; solum argentum
 Domus Ioseph ecclesia est Luc. 19 rayz, q̄ intelligitur per aurum & argentum, clarificamus eum. Locus uero ubi coronā istā hie
 cllesia, quā dñs uniuersam sua uisitatioe saluauit, secundū typum domus Zachæ, quam ipse
 uisitauit: Et hodie salus domui huic facta est inquit, & loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit dñs
 exercituum, dicens: Ecce uir oriens nomen eius, & subter eum orient & cætera. Ponendo coro-
 ronas in capite Iesu filij Ioseph. Iubetur loqui ad eum & dicere: cuius rei ipse & amici eius
 uiri portedentes sunt, ac si dicat: Istud quod agitur hic aliud portendit, alterius rei portendū
 est: quia uidelicet iuxta hanc significationem ecce uenit, ecce in propinquo est uir magnus,
 uir fortis & potens, cui non est par alius. Et si uultis scire quis dicatur, uel quō nominetur, ori-
 ens est nomen eius, quo uidelicet nomine, nullus unq̄ illi est occasus. Cum occidere putabitur, maxime orie-
 tus hic semp est in ortu, & nullus unq̄ illi est occasus. Cum occidere putabitur, maxime orie-
 tur. i. cum fuerit secundum carnem huic mundo moriturus, tunc apud inferos timētibz de-
 um orietur, moxq; super occasum ascendens, cœlo & terræ orietur uiuus, & nunq̄ moriturus.
 Hoc omnino est in potestate eius, & idcirco dico uobis: quia hoc ipsum nomen eius Ori-
 ens subter eum orietur. i. per eum in multitudine credentium dilatabitur, in gloria resurgen-
 tium clarificabitur. Hinc est quod protinus sequitur. Et ædificabit templū dño, & ipse ex-
 truet templū domino. Non em̄ quod semel dixerat: & ædificabit templū domino super sua
 repetitioe repetiuit, dicendo: & ipse extruet templū domino, sed quia una eademq; ecclesia,
 & in præfenti seculo ædificatur, dum gentes conuertunt, & in futuro extruet, dum omēs resur-
 furemus, recte nō cōtētus se dixisse: & ædificauit templū domino, repetiuit, & ipse extruet
 templū domino. Et tunc ipse portabit gl̄iam. s. quam coronā istæ significant: quia uidelicet
 gl̄ia Christi. Heb. 2 magna illi erit gl̄ia, ta multos filios adduxisse in gl̄iam. Si em̄ cuiuslibet gloria sunt hi, qui per
 2. Corint. 1 eius ministerium crediderūt, quemadmodū & Apostolus dicit: Quia gl̄ia uestra nos sumus,
 Coloss. 1 sicut & uos nostra, in die domini nostri Iesu Christi, quanto magis ipfius domini nostri Iesu
 Christi, gl̄ia est, & gl̄ia erit, quod est ipse salus omniū, quemadmodū idem Apos̄ ait: quia cō-
 placuit per eum reconciliari omnia in ip̄o, pacificas per sanguinem crucis eius, siue quæ in ter-
 ris, siue q̄ in cœlis sunt: Tacito quod primū est, quia in ip̄o cōdita sunt uniuersa in cœlis & in
 terra, uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, &
 oia per ip̄m & in ip̄o creata sunt, & ip̄e est ante oēs, & oia in ip̄o constant, quæ causæ si cum
 iam dictis congregentur, quod putas coronaz gl̄ioræ est, unus idemq; deus & homo Iesus
 Christus: Ergo & ipse portabit gloriam, & sedebit (ait) super solio suo, & erit sacerdos sup so-
 lium Christi. Quod q̄ iustum sit, melius quis cogitare potest q̄ eloqui, ut ille sedeat & dominetur
 Solum Christi, regis & sacerdotis per quæ oia cōdita sunt, & sit sacerdos in æternū, p̄ cuius sanguinem uniuersa pacificata sunt.
 Dñetur (inq̄) super solio suo, & sit sacerdos sup solio suo, q̄ de nullo sanctoz dicere fas est,
 & sacerdotis unici, cuius maiestas est, & sedes una eadēq; sedes maiestatis dei, quemadmodū
 dicit: Cui

dicat: Cū autē uenerit filius hoīs in maiestate sua, & oēs angeli cū eo, tunc sedebit super sedē maiestatis suæ &c. Quid & ista sibi uult congeminiatio, & dominabitur super folio suo, & erit sacerdos super folio suo, nisi quia unus idemque, in quē hæc dicitur, futurū erat ut esset, & nunc est rex atque sacerdos? Denique quia rex iccirco dominabitur (ait) super folio suo, et erit sacerdos super folio suo, satisque manifestū est hunc esse sensum, quia in unā psonā cōuenient regnū & sacerdotiū, & unus idemque geminū obtinebit regni & sacerdotij foliū. Vbi statim inferitur, & consiliū pacis erit inter illos, subaudiendū est dominantem & sacerdotē, nō quo Christus diuidatur, sed quo principatus duo, qui fuerāt eatenus disuncti, altera em̄ erat per psona regia, & altera sacerdotalis, imō Christo cōsocientur. Inter illos igitur subauditur principatus, cū in uno fuerint inseparabiliter cōsociati. cōsiliū (inquit) pacis erit, quia uidelicet per illā cōiunctionē pax est nobis, & sicut iam ante ex Apostolo cōmemoratum est, per eū complacuit reconciliari omnia in ipso, & pacificari per sanguinē crucis eius, siue quæ in terris sunt siue quæ in cœlis. Et coronæ erunt ait Helen & Tobia, & Idaia, & Hen filio Sophoniae memoriale in templo dñi. Hoc est quod expectamus, quia sanctis oibus & amicis dñi, quos per istos significari iam diximus, memoriale erūt sempiternū, in illo cœlesti templo dñi, ipse coronæ, quæ de auro & argento ipsorum dño Iesu factæ sunt. De sensu & sermone ipsorum quo spiritus sanctus eundem dominū Iesum clarificauit, et clarificare non desinit, usque in finē seculi. Illud quoque quod sequitur. ¶ Et qui procul sunt uenient, et ædificabūt in templo domini, uideamus quia factū est, & fit & fiet usque in finem seculi, & nos maxime qui de gentibus aduenimus cōtinget, quia procul eramus, quod meminisse nos uult Apłus, ubi ad Ephesios loquitur. Propter quod memores estote quod uos qui eratis sine Christo, alienati à cōuersiōe Israel, & hospites testamentorū, promissionis spem nō habentes, & sine deo in hoc mūdō. Nūc autē in Christo Iesu uos, qui eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Nunc uenimus credendo, tunc autē ubi ponetur cononarū memoriale, ueniemus resurgendo, & ædificabimus, imō & ædificati tanquā lapides uiui in templo dñi permanebimus. In fine sermōnis ad ipsos de quibus loquebatur familiariter se cōuertit: & scietis ait, quia dñs exercituum misit me ad uos. Erit autē hoc si auditu audieritis uocem dñi dei nostri. Et nūc quidē scimus, quod prophetiā in ueritate dominus miserit ad nos, & ueritatē locutus est spūs sanctus per prophetas suos, sed scimus ex parte quod nondū uenit quod perfectum est. Per fidem em̄ ambulamus & non per speciem. Tunc autem sciemus experimento, cum apparuerit cum coronis iam dictis, quoniam uidebimus eum sicuti est. Et hoc erit (ait) si auditu audieritis uocem domini dei uestri, hoc est si præcepta eius custodieritis, quia sine operibus ad tantam gloriam promerendam sola fides non sufficit.

Matth. 27.

Colloſſ. 1.

Gentes erant procul a deo.

Ephe. 2.

1. Pet. 2.

1. Corin. 13.

1. Iohan. 3.

Finis libri Secundi in Zachariam.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM
COMMENTARIORVM LIBER TERTIVS.

Vām dulciter in cantico sponsa dilectio canit. Apprehēdam te & ducam te in domū matris meæ, et in cubiculū genitricis meæ, ibi me docebis, et quātm dulce est experimento discere uim huiusce modulationis. Quid em̄ est dilectum apprehēdere, nisi Christi sensum in scripturis inuenire? Et quod est eum apprehensum in domū matris, et in cubiculum genitricis ducere, nisi ad communionem ecclesiæ utilitatem siue instructionem uoce aut in scripto proferret? Talis erat anima Pauli, qui nuper regeneratus ecclesiæ sacramentis, Christum eidem ecclesiæ iam notum optime cognoscens, de scripturis notiorē reddidit, tam uoce quā literis. Ibi me (ait) docebis, quia uidelicet in tali facto meritum est uicissitudinis, ut qui præceptis ecclesiæ docuit, ipse adhuc de pluribus debeat edoceri, iuxta illud: Omni habenti dabitur et abūdabit. In hac igitur spe, ut hæc enus cucurristi, percurre animā gloriā quærēs eiusdē dilecti, et tādū huc, hoc quod ex parte est, donec ueniat quod perfectū est. Segtur. ¶ Est factum est in anno quarto

Cant. 8.

Matth. 27.

CA. VII.